

Л. Гула

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету "Львівська політехніка",
д-р юрид. наук, доц.,
професор кафедри кримінального права і процесу

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ГРУП НЕГАТИВНОГО СПРЯМУВАННЯ ТА ЇХ ЛІДЕРІВ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИХ УСТАНОВАХ

© Гула Л., 2016

Розглянуто питання щодо виникнення груп негативного спрямування, які впливають на пенітенціарну злочинність. Окреслено джерела інформаційного забезпечення підрозділів кримінально-виконавчих установ у виявленні груп засуджених. Охарактеризовано основні чинники, які вказують на групу негативного спрямування засуджених. Визначено оперативно-режимні заходи щодо виявлення груп негативного спрямування засуджених та їх лідерів.

Ключові слова: злочинні групи, групи засуджених, групи негативного спрямування, виявлення груп, ознаки груп засуджених, джерела інформації, засоби виявлення.

Л. Гула

ОСОБЕННОСТИ ВЫЯВЛЕНИЯ ГРУПП НЕГАТИВНОГО УСТРЕМЛЕНИЯ И ИХ ЛИДЕРОВ В КРИМИНАЛЬНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Рассмотрен вопрос относительно возникновения групп негативного устремления, которые влияют на пенитенциарную преступность. Очерчены источники информационного обеспечения подразделений криминально-исполнительных учреждений в выявлении групп осужденных. Охарактеризованы основные факторы, которые указывают на группу негативного устремления осужденных. Определены оперативно-режимные мероприятия относительно выявления групп негативного устремления осужденных и их лидеров. Поиск групп негативного устремления и их членов в исправительных колониях осуществляется во время изучения причин и условий, которые способствуют совершению преступлений, и других правонарушений и субъектов, которые могут воспользоваться этими обстоятельствами.

Ключевые слова: преступные группы, группы осужденных, группы негативного устремления, выявления групп, признаки групп осужденных, источники информации, средства выявления.

FEATURES OF EXPOSURE OF GROUPS OF NEGATIVE ASPIRATION AND THEIR LEADERS ARE IN CRIMINALLY-EXECUTIVE ESTABLISHMENTS

A question is considered in relation to the origin of groups of negative aspiration that influence on prison criminality. The sources of the informative providing of subdivisions of criminally-executive establishments are outlined in the exposure of groups convict. Basic factors are described that specify on the group of negative aspiration of convict. Operatively-regime measures are certain in relation to the exposure of groups of negative aspiration of convict and their leaders.

The search of groups of negative aspiration and their members in correctional colonies comes true during the study of reasons and terms that assist doing of crimes and other offences and subjects that can take advantage of these circumstances. However it should be noted that the exposure of persons apt to the commission of prison crime is mostly related to considerable difficulties. It is explained first of all by that the marked subjects aim less all to find out the criminogenic setting. Usually in a productive sphere and domestic situation they mask the illegal actions from other for creation about them ideas as about legal convict. It is thus needed to take into account reality of illegal intentions of criminal leaders.

Key words: criminal groups, groups of convict, groups of negative aspiration, exposure of groups, sign of groups convict, information, means of exposure generator.

Постановка проблеми. Одним із напрямів протидії пенітенціарній злочинності є налагодження інформаційного забезпечення підрозділів виправних колоній в отриманні даних про виникнення і функціонування груп негативного спрямування.

Виявлення таких осіб, схильних до вчинення пенітенціарного злочину, здебільшого пов'язане зі значними труднощами [1, с. 157–158]. Це пояснюється насамперед тим, що зазначені суб'єкти прагнуть якнайменше виявляти свою криміногенну установку. Переважно у виробничій сфері та побутовій обстановці вони маскують свої протиправні дії від інших для створення про них думки, як про законослухняних засуджених. При цьому варто враховувати реальність протиправних намірів кримінальних лідерів. Пошук груп негативного спрямування та їх членів у виправних колоніях має свої особливості і, як правило, здійснюється під час вивчення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень. У той самий час зазначена діяльність потребує постійного удосконалення.

Аналіз дослідження проблеми. Теоретичні та практичні основи вивчення та виявлення груп як найважливішого елемента мікросередовища засуджених здійснювалися І. П. Волковим, А. Д. Глоточкин, Т. А. Денисовою, О. Г. Здравомисловим, Я. Л. Коломинським, Е. С. Кузьмінім, О. С. Макаренком, А. В. Мокрецовим, А. І. Петровським, В. Ф. Пірожковим, Б. Д. Паригінім, В. І. Швидких, В. О. Ядровим та ін.

Мета роботи – визначити заходи щодо виявлення груп негативного спрямування та їх лідерів у кримінально-виконавчих установах.

Виклад основного матеріалу. Організація ефективної протидії з правопорушеннями у виправних колоніях потребує належного інформаційного забезпечення такої діяльності, яка полягає у визначенні джерел і носіїв інформації, засобів оброблення, надання інформації, необхідної для ефективної протидії злочинності [1, с. 347].

На нашу думку, основними джерелами інформації про групи негативного спрямування та їх лідерів у конкретній виправній колонії можуть бути: результати проведення розвідувально-пошукових заходів; аналіз повідомлень представників адміністрації; журнали реєстрації правопорушень та злочинів; звіти оперативних відділів за окремий період; матеріали інспекторських перевірок; матеріали ревізій та інвентаризацій; результати перегляду кореспонденції засуджених; скарги, листи і заяви засуджених та інших осіб; матеріали проведення розвідбесід; матеріали оперативних оглядів та обшуків. Також можуть бути, як вказує Л. І. Уманський, результати тестування, моделювання, групова оцінка особистості, природний експеримент тощо [2, с. 82].

З наведених джерел насамперед отримують інформацію про такі найважливіші складові: особливості територіального знаходження окремої кримінально-виконавчої установи; стан і динаміка пенітенціарної злочинності; виконання вимог режиму виконання покарань; ефективність використання сил, засобів, методів і форм протидії зі злочинами та іншими правопорушеннями у виправній колонії. Водночас під час проведення заходів щодо моніторингу про обстановку у конкретній колонії працівники отримують інформацію про: підготовку злочинів; формування злочинних груп; хід соціальної адаптації та ресоціалізації засуджених; протиправні наміри конкретних засуджених; формування груп негативної орієнтації; порушення режиму виконання покарань; надходження у виправну колонію предметів, обіг яких заборонений; конфліктні ситуації серед контингенту засуджених.

Проведений аналіз практичної діяльності окремих виправних колоній з максимальним рівнем безпеки і кримінальних проваджень дав змогу визначити склад інших груп осіб, інформація про яких забезпечить ефективне виконання завдань пенітенціарної безпеки щодо протидії протиправним правопорушенням засуджених: особи, які мають інформацію про злочинну діяльність у пенітенціарних установах: особи, які не входять до злочинних угруповань засуджених, що нібито відійшли від злочинної діяльності; особи, які підтримують близькі зв'язки з членами угруповань засуджених; члени малих неформальних груп злочинної орієнтації, що поєднуються, як правило, за ознаками земляцтва.

Середовище засуджених у межах однієї установи неоднорідне. Воно характеризується не лише великою різноманітністю осіб, що відбувають покарання з погляду національної належності, сімейного стану, віку, освіти, але й особливостями вчиненого злочину, за яке відбувають покарання, навиками антигромадської спрямованості і моральної зіпсованості.

Розглядаючи питання утворення малих неофіційних груп негативного спрямування, відмітимо, що вони виникають стихійно і самотійно. Цей процес здійснюється, умовно кажучи, по горизонталі. Вплив всіляких чинників згори (адміністративних) принципового значення не має. Утворювальними елементами є: наявність певної чисельності засуджених, постійність контактів між ними, існування певних групових норм і правил, єдність ціннісних орієнтацій, наявність певної мети, яка може і не усвідомлюватися членами групи [3, с. 16].

Під час опитування 95 % засуджених (у колонії з максимальним рівнем безпеки) підтвердили, що земляцтво відіграє основну роль у встановленні стійких особистих взаємин, “земляки” (тобто вихідці з однієї області, міста, району тощо) допомагають і підтримують один одного, діляться чаєм, сигаретами і продуктами харчування тощо (т. зв. групи донецьких, дніпропетровських, київських та ін.) У той самий час 68 % опитаних засуджених заявили, що соціальне становище на “волі” до засудження також є одним з основних обставин у встановленні особистих взаємин між ними. Наприклад, засуджені, які найбільш матеріально забезпечені, намагаються триматися окремо від основної маси засуджених, як правило, не встановлюють з ними стійких особистих взаємин, а намагаються налагодити корупційні зв'язки з представниками адміністрації. Об'єднання засуджених у 95 % здійснюється у підрозділах виправної колонії (загонів, бригад), які мають стійкий характер. Для засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях з максимальним рівнем безпеки, основою об'єднання є: раніше покарання відбували разом; зналися на волі; наявність кількості судимостей (трьох і більше).

До основних властивостей щодо визначення груп засуджених негативної спрямованості належать:

а) ступінь організованості (згуртованості) групи, її здатність протистояти зовнішнім, несприятливим для неї діям (з боку адміністрації, інших груп засуджених). У злочинних групах існує переважно високий ступінь консолідації, що ґрунтується на певній ідеології, специфічних соціально-психологічних установках і зумовлена суттю ідей і поглядів засуджених, спільністю становища у місцях позбавлення волі, запереченням консолідації з адміністрацією тощо;

б) мета об'єднання групи – це може бути здійснення правопорушень, підтримка життєдіяльності групи, встановлення її лідируючого становища, норм і традицій кримінального середовища;

в) засоби досягнення цілей – погрози, шантаж, здирство, організація ігор “під інтерес”, встановлення каналів надходження наркотиків, спиртного, грошей та інших заборонених до використання у виправній колонії предметів, встановлення нелегального зв'язку з “волею”, із засудженими в інших колоніях, схилення персоналу до неслужбових зв'язків, створення сприятливих умов відбування покарання для членів групи, забезпечення їх захисту тощо;

г) здійснювані правопорушення членами групи – доставка у місця позбавлення волі заборонених предметів, наркотиків, спиртних напоїв, побиття та нанесення каліцтв засудженим, вчинення насильницьких актів мужолозтва та ін., прагнення усунути адміністрацію від фактичного управління колективом засуджених, формування переконаності у членів групи у власній могутності і безкарності;

д) високий ступінь прихильності до неофіційних норм, традицій, кримінальної субкультури [4, с. 604–605].

Якщо є підстави вважати, що сформувалася група негативної спрямованості, то необхідно ретельно її вивчити, систематизувавши отримані дані, щоб визначити: цілі групи, її чисельність і якісний склад з погляду минулих і останньої судимостей її членів, їх особистих якостей; ставлення до вчиненого злочину і отриманого покарання; ступінь згуртованості, авторитетності серед засуджених; зв'язки з іншими угрупованнями у середині і за межами колонії; можливості, які має у своєму розпорядженні група і її лідер (зокрема, щодо полегшення режиму перебування, захисту інтересів членів групи; ставлення до праці, персоналу установи) тощо.

Предметом пошуку, враховуючи протиправну діяльність існуючого злочинного формування, можуть бути окремі протиправні прояви. До них, за нашими даними, варто зарахувати: групові відмови від роботи і прийому їжі; кількарізкові факти надходження у виправні колонії, слідчі ізолятори великих партій наркотиків, спиртних напоїв, інших заборонених предметів і речовин (психотропних препаратів тощо); виявлення фактів таємного використання мобільного зв'язку, підтверджена інформація про схованки, наявність вогнепальної і холодної зброї тощо [5, с. 293].

Як свідчать результати вивчення цього питання, співробітники виправних колоній часто зіштовхуються з явищем прихованого лідерства, особливо у групах, що мають негативну спрямованість. Це говорить про те, що лідери маскують своє становище у структурі групи, нерідко підставляють для здійснення різних функцій в інтересах групи засуджених, що мають у структурі групи нижчий статус (особливо це характерно у конфліктних ситуаціях) [6, с. 86].

Для виявлення прихованих лідерів, на наш погляд, співробітникам необхідно мати інформацію про міжособистісні контакти між засудженими, яка надходить від співробітників різних частин і служб виправної колонії, а також використовувати ці спостереження за поведінкою засуджених у вільний від роботи час.

Як показує проведене дослідження, незважаючи на відносну замкненість неофіційних груп і наявність ізольованих ділянок (локальних дільниць) у виправних колоніях, лідери малих груп мають широкі зовнішні контакти з окремими засудженими або групами засуджених з інших відділень. Вони мають цінну інформацію, що значно перевищує інформацію інших засуджених про процеси, що відбуваються усередині колонії, а інколи й за її межами завдяки своїм комунікативним властивостям і добре налагодженому інформаційному забезпеченню.

Для лідера значущим є вміння бути посередником між засудженими і адміністрацією. Відсутність такої якості перетворює лідера на фігуру, яка авторитетна лише для “вузького кола” і великого впливу на інших засуджених не має. Роль лідера як посередника зазвичай реалізується через навик вести переговори, гнучкість і готовність до компромісів. Переважно у той самий час лідер зобов’язаний дотримуватися і цінностей, що проповідують групові вимоги [7, с. 423–224].

Використовуючи процеси гуманізації, лідери часто обирають тактику тиску на адміністрацію за допомогою організації масового написання необґрунтованих скарг, групових ексцесів у житлових і виробничих зонах, наклепницьких публікацій у ЗМІ тощо. Якщо оперативні підрозділи виправних колоній ці процеси не контролюють і не протидіють їм, то засуджені завжди знаходяться у стані готовності підтримати ініціативи лідерів.

Для виявлення груп негативного спрямування та їх лідерів вважаємо, що місцями проведення цих заходів можуть бути: виробничі, житлово-комунальні, режимні та інші об’єкти, що прилягають до установ, території населених пунктів, лікарні для засуджених і ув’язнених під варту, слідчі ізолятори, ізолятори тимчасового утримання, а також угруповання негативного спрямування та організовані злочинні групи у виправних колоніях і на волі.

Проведення розвідувально-пошукових заходів у зазначених місцях (неформальних об’єднаннях кримінальних осіб) зумовлене тим, що вони, за своєю суттю, під час виконання як суспільно значущих, так і соціально-негативних функцій, є місцями концентрації осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес. Тобто процес отримання потрібних для підрозділів виправних колоній інформації організовується не тільки серед засуджених і ув’язнених під варту, а також серед кримінальних осіб на волі.

Під час визначення ролі кожного засудженого, такого, що входить до групи, бажано мати зведення про його підстави вступу до групи (матеріальна зацікавленість, збіг інтересів, бажання мати фізичну або психологічну підтримку, прагнення до паразитизму) і про відношення до лідера. Здійснювати пошук про кримінальне минуле кожного із прибулого засудженого, його наміри на період відбування покарання, особові характеристики зокрема, увагу потрібно звертати: на дані про участь у громадській роботі на волі або під час відбування попереднього перебування у колонії; скоєння злочину у групі; неодноразове перебування у штрафному ізоляторі і приміщенні камерного типу за опір або непокору адміністрації; вирішення конфліктів за правилами (звичаями) кримінального середовища; протиборство з активом засуджених; вживання спиртних напоїв, наркотиків; зовнішній прояв авторитету цих осіб над іншими; здійснення дій, що свідчать про намір сформувати нову або вступити у вже існуючу групу засуджених. Отримання такої інформації досягається за допомогою цілеспрямованих бесід, вивчення особистих справ засуджених та інших документів, зокрема орієнтувань і відповідей на запити від підрозділів МВС, а також слідчих ізоляторів та інших колоній, де ці особи знаходилися до прибуття у цей заклад.

Щодо лідера групи негативної спрямованості необхідно з’ясувати ступінь його авторитету, засоби, які він використовує для підтримки авторитету, рівень організаторських здібностей, можливості керівництва. До того ж важливо збирати і дані, які можуть бути використані для компрометації лідера, наприклад, про недотримання ним неформальних вимог щодо прийнятих у кримінальному середовищі, що тягнуть серйозні санкції за їх порушення.

Для виявлення груп негативної спрямованості, що формуються або вже функціонують, потрібно брати до уваги відомості про такі явища:

– прагнення багатьох засуджених до переходу в один загін, бригаду за мотивами національної належності або спільних інтересів, земляцтва або сумісного відбування покарання за попереднім вироком;

– наявність групи засуджених, таких, що спільно харчуються, користуються продуктами, отриманими як законним (закупівля у магазині, передача, посилка), так і незаконним шляхом, зокрема за рахунок відбору продуктів в інших засуджених;

– посилення контактів засуджених, таких, що раніше не підтримували дружніх взаємин, надання фізичної і психологічної підтримки під час конфліктів з іншими засудженими, зустріч і матеріальне підтримання новоприбулих засуджених;

- факти психологічного і фізичного насильства щодо активу засуджених, днювальних, бригадирів, нарядників, майстрів;
- спроби забезпечення штрафного ізолятора і приміщення камерного типу продуктами харчування, спиртними напоями, наркотичними речовинами, засобами зв'язку;
- факти групової відмови від їжі, виходу на роботу, факти виводу з ладу технологічного устаткування, засобів охорони і нагляду, пред'явлення адміністрації необґрунтованих вимог щодо послаблення режиму відбування покарання, надання пільг;
- збирання з основної маси засуджених матеріальних засобів для організації загального фонду “общака” [8, с. 11].

На наш погляд, працівники виправної колонії з метою виявлення негативних об'єднань засуджених повинні використовувати, крім зазначених вище заходів, характерних для вивчення новоприбулих засуджених (зокрема, в карантині), й такі, як: цензура кореспонденції засуджених; систематичний огляд (спальних і робочих місць засуджених, підсобних приміщень тощо); особисте спостереження за поведінкою окремої категорії осіб (“зłodіїв у законі”, інших “авторитетів”, „новачків”, що прибули у відділення тощо), розподілом серед них місць у гуртожитку, їдальні, клубі, шикванні тощо; вивчення документів, що складаються у процесі працевикористання засуджених (наприклад, про закриття нарядів, про оплату праці тощо); вивчення скарг і заяв засуджених, що надійшли у різні інстанції, аналіз висловлень, суджень і пропозицій на зборах тощо; бесіди з родичами засуджених, особами, звільненими з виправних колоній та іншими громадянами; систематичне вивчення відомостей, що утримуються у різних обліках колонії. Контроль за технічними каналами зв'язку (нелегальними мобільними зв'язками засуджених) у кімнатах короткотривалого побачення та мережі Інтернет, якими вони користуються. При цьому потрібно звертати особливу увагу на факти, які можуть свідчити про сутність угруповання засуджених.

Дослідженням встановлено, що абсолютна більшість спецконтингентів надходить у виправні колонії зі слідчих ізоляторів, де вже відбувається первинна стратифікація засуджених на „касти”, формуються малі групи й угруповання, зокрема негативної спрямованості. Особливу увагу варто приділяти ретельному вивченню кожного засудженого з моменту прибуття його у карантинне відділення. Це уможливить вчасно виявити належність новоприбулого до певного угруповання, ступінь впливу на оточуючих, ставлення до режиму відбування покарання та інших заходів виправно-трудового впливу, визначити найдоцільніші заходи щодо створення умов з метою унеможливлення його подальшої деморалізації й здійснення нових злочинів в установі.

Варто мати на увазі, що виникнення малих груп негативного спрямування засуджених характерні насамперед для виправних колоній з режимом мінімального рівня безпеки, який відбувається довго. У тих колоніях, де утримуються неодноразово засуджені, які, як правило, знають один одного за місцями відбування покарання й статусом, який кожен з них має у кримінальному середовищі, тривалість процесу їхнього формування максимально скорочується. Одночасно необхідно вирішувати питання про посилене спостереження за новоприбулими, особливо у перші тижні й місяці їхньої адаптації в установі. Саме у ці періоди відбувається, як уже зазначалося, формування нових мікрогруп або вступ (залучення) цих осіб у вже існуючі угруповання засуджених.

Як показує дослідження, ефективність виконання цих завдань визначається правильною організацією опитувань засуджених. Тут варто враховувати насамперед такі обставини: опитуванню має передувати ретельне вивчення особистості опитуваного усіма відомими методами; опитуванню необхідно піддавати кожного засудженого, котрий прибуває в установу; опитування зобов'язані проводити не тільки рядові оперативні співробітники, але й їхні керівники, особливо у складних випадках, коли йдеться про “зłodіїв у законі”, лідерів та “авторитетів” злочинного середовища; опитування потрібно проводити віч-на-віч, в умовах, що сприяють відвертій бесіді.

На наш погляд, шляхом опитування працівники виправних колоній отримують інформацію, необхідну для попередження і припинення злочинів, попередження порушення режиму тримання під вартою засуджених. Опитування доволі широко застосовується і під час перевірки заяв,

повідомлень про вчинені злочини та порушення режиму для отримання докладної інформації про факти й осіб, які викликають інтерес [1, с. 652].

Опитування проводиться як безпосередньо самих лідерів та “авторитетів” злочинного середовища, так і їх оточення, родичів, знайомих. Під час опитування виявляється скерованість групи, вид, діяльність, її чисельність, зв'язки та задуми. Місце опитування – кабінет, спальне приміщення, робоче місце обираються, враховуючи наявну інформацію про особу, яка нас цікавить.

Після отримання вичерпної інформації про засуджених, що утримуються у карантині, працівники виправних колоній повинні ретельно її проаналізувати й дати свої пропозиції й рекомендації режимним та іншим службам з метою посилення контролю. Враховувати висновки оперативних працівників під час розподілу їх по відділеннях, бригадах, камерах та за конкретними робочими місцями, особливо щодо виконання робіт з ремонту охоронних споруджень та споруд самообслуговування тощо.

Практична діяльність свідчить, що у кримінально-виконавчій системі постійно відбувається інтенсивне переміщення засуджених і ув'язнених під варту, регулярно концентруються особи, які становлять оперативний інтерес. Такі, наприклад, як санчастини виправних колоній, туберкульозні лікарні, міжобласні лікарні при обласних слідчих ізоляторах, у штрафних ізоляторах і приміщеннях камерного типу концентрується значна кількість осіб, які дотримуються “злочинських” традицій, саме вони і є об'єктами активного пошуку інформації, що відображає кількісний бік і причини тих чи інших явищ [9, с. 74].

На нашу думку, одним із засобів перебудови пошукової роботи є втілення у життя нетрадиційних методів роботи, а саме – використання поліграфа для виявлення і підтвердження злочинної орієнтації засуджених, які входять до груп негативного спрямування та належать до кримінальних лідерів.

Висновки. Основними заходами виявлення засуджених, які входять до груп негативного спрямування, та їх лідерів у конкретній виправній колонії, є аналіз результатів оперативно-службової діяльності співробітників усіх служб та аналіз правопорушень, вчинених засудженими. Під час визначення групи засуджених, що є негативного спрямування, необхідно визначити її основу та мету об'єднання. Найефективнішими методами виявлення лідерів груп негативного спрямування є дослідження їх злочинної біографії, проведення опитування новоприбулих засуджених та проведення оглядів і обшуків робочих і житлових приміщень засуджених.

1. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – Т. 6: Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). – К.: Атіка, 2009. – 1128 с. 2. Уманський Л. І. Досвід конструювання експериментальної апаратури для дослідження контактних груп школярів / Л. І. Уманський // у кн.: До питання про діагностику особистості у групі. – М.: 1973. – С. 80–87. 3. Мокрецов А. И. Микросреда осужденных в ИТУ / А. И. Мокрецов, И. В. Шмаров. – М.: Изд. ВНИИ МВД СССР, 1979. – 80 с. 4. Теория оперативно-розыскной деятельности: учеб. / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Синилова. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 832 с. 5. Сухов О. Н. О методике социально-психологического изучения конфликтов среди осужденных в ВТУ / О. Н. Сухов // в кн.: Проблемы усовершенствования работы ВТУ. – Рязань, 1976. – С. 290–299. 6. Ольшанський В. Б. Особистість і соціальні цінності / в кн.: Соціологія СРСР. – 1966. – Т. 1. – С. 85–100. 7. Міжнародна поліцейська енциклопедія: в 10 т. / відп. ред. Є. И. Моїсєєв, Ю. І. Ремаренко, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – Т. IV: Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі засади поліцейської діяльності. – К.: Атіка. – 968 с. 8. Сафронов А. Д., Никоноров М. Г. Криминологическая характеристика и меры профилактики хулиганства в ИТУ / А. Д. Сафронов, М. Г. Никоноров. – М.: ВНИИ МВД СССР, 1983. – 245 с. 9. Шмаров І. В. Основні проблеми вивчення ефективності діяльності ВТУ: дис.... докт. юрид. наук: 20.00.09 / І. В. Шмаров. – М., 1970. – 376 с.

REFERENCES

1. Mizhnarodna politseys'ka entsyklopediya: u 10 t. / vidp. red.: V. V. Kovalenko, Ye.M. Moisyeyev, V. Ya. Tatsiy, Yu. S. Shemshuchenko. T. 6. Operatyvno-rozshukova diyal'nist' politsiyi (militsiyi). [International police encyclopedia] Kyiv. Atika Publ. 2009. 1128 p.
2. Umansky L. I. Dosvid konstruyuvannya eksperymental'noyi aparatury dlya doslidzhennya kontaktnykh hrup shkolyariv / L. I. Umansky // V kn.: Do pytannya pro diahnostyku osobystosti v hrupi. Pressa. [Experience designing experimental equipment for the study of contact groups of pupils] Moskva. 1973. pp. 80–87.
3. Mokretsov A. I. Mikrosreda osuzhdennykh v ITU. A. I Mokretsov, I. V Shmarov [Microenvironment convicted in IUT]. Moskva. izd. VNII MVD SSSR Publ. 1979. 80 p.
4. Teoriya operativno-rozysknoi deyatel'nosti: Uchebnyk. Pod red. K. K. Goryainova, V. S. Ovchinskogo, G. K. Sinilova. [The theory of operatively-search activity]. Moskva. INFRA-M Publ. 2006. 832 p.
5. Sukhov O. N. O metodike sotsial'no-psikhologicheskogo izucheniya konfliktov sredi osuzhdennykh v VTU. O. N. Sukhov. V kn. Problemy usovershenstvovaniya raboty VTU. [About the method of socio-psychological study of conflict among prisoners in the WTU]. Ryazan'. 1976. pp. 290–299.
6. Ol'shans'ky V. B. Osobystist' i sotsial'ni tsinnosti. V kn.: Sotsiologiya SRSR. [Personality and social values]. 1966. T. 1. pp. 85–100.
7. Mizhnarodna politseys'ka entsyklopediya. U 10 t. Vidp. red. Ye. Y. Moyiseyev, Yu. I. Remarenko, V. Ya. Tatsiy, Yu. S. Shemshuchenko [International police encyclopedia] Kyiv. Atika Publ. T. IV. Kryminal'no-pravovi, kryminolohichni ta kryminal'no-vykonavchi zasady politseys'koyi diyal'nosti. 968 p.
8. Safronov A. D., Nikonorov M. G. Kriminologicheskaya kharakteristika i mery profilaktiki khuliganstva v ITU. A. D. Safronov, M. G. Nikonorov. [Criminological characteristics and prevention of hooliganism at the IUT]. Moskva. VNII MVD SSSR Publ. 1983. 245 p.
9. Shmarov I. V. Osnovni problemy vyvchennya efektyvnosti diyal'nosti VTU. Dis. dokt. yuryd. nauk: 20.00.09. I. V. Shmarov. [The main problems of studying the effectiveness of the WTU] Moskva. 1970. 376 p.